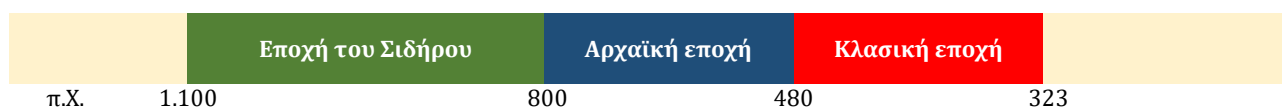

... η αρχαϊκή εποχή¹

Σε αυτή την ενότητα θα συζητήσουμε:

- ... για το τι είναι η πόλη-κράτος
- ... για τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή εποχή
- ... για τον δεύτερο ελληνικό αποικισμό
- ... για την Αθήνα και τη Σπάρτη
- ... για τη θρησκεία, την τέχνη και τον πολιτισμό στην αρχαϊκή εποχή

Χρονογραμμή της αρχαϊκής εποχής

Η πόλη-κράτος

Μάθαμε ότι στη διάρκεια της **εποχής του σιδήρου** οι άνθρωποι δεν είναι οργανωμένοι σε μεγάλα βασίλεια, αλλά ζουν σε μεγάλες οικογένειες και σε χωριά.

Στην **αρχαϊκή εποχή** οι άνθρωποι αρχίζουν να συνδέονται μεταξύ τους όχι επειδή είναι συγγενείς, αλλά επειδή ανήκουν στην ίδια πόλη. Γίνονται δηλαδή **συμπολίτες**.

Αυτή η **πόλη-κράτος** είναι ένα μικρό σε έκταση κράτος.

Αποτελείται από το **άστυ** και τη **χώρα**, δηλαδή την αγροτική περιοχή που βρίσκεται γύρω από το άστυ.

¹ Αντιστοιχεί στην ενότητα 4. Αρχαϊκή εποχή (4-5 διδακτικές ώρες) του Π.Σ.

Εικόνα 1: η ακρόπολη της Αθήνας στην αρχαϊκή εποχή (σχεδιαστική αναπαράσταση από την ιστοσελίδα Αρχαία Αθήνα 3D <http://www.ancientathens3d.com/el/archaikiki-akropoli/>)

Δραστηριότητα

Συμπληρώστε τα κενά στο παρακάτω κείμενο με τις λέξεις που βλέπετε δίπλα

Στο κέντρο της πόλης-κράτους συνήθως υπάρχει ένας..... Στην κορυφή του λόφου υπάρχει μια περιοχή που ονομάζεται ακρόπολη. Η ακρόπολη είναι το όταν γίνονταν επιθέσεις από εχθρούς. Η ακρόπολη είναι και κέντρο στο οποίο χτίστηκαν ναοί και δημόσια κτίρια. Κάτω από την ακρόπολη συνήθως υπάρχει η , δηλαδή μια ανοιχτή περιοχή όπου οι άνθρωποι μαζεύονται για να κάνουν προϊόντων ή να συζητήσουν αυτά που τους απασχολούσαν.	οχυρωμένη
	εμπόριο
	θρησκευτικό
	λόφος
	καταφύγιο
	αγορά

Μαθαίνουμε περισσότερα για την πόλη-κράτος στην αρχαϊκή εποχή: πηγαίνουμε στην διεύθυνση <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-9152> και βλέπουμε ποιες ήταν οι σημαντικότερες πόλεις-κράτη)

Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή εποχή

Στην αρχαϊκή εποχή σε κάποιες πόλεις-κράτη ένας άνθρωπος, που ονομαζόταν **βασιλιάς**, κυβερνά μόνος του την πόλη (**μοναρχία**).

Σε άλλες πόλεις-κράτη κυβερνούν μικρές ομάδες ανθρώπων (**ολιγαρχία**). Αυτοί:

- είτε είναι πλούσιοι **αριστοκράτες** που είχαν μεγάλες εκτάσεις γης (ευγενείς)
- είτε είναι πλούσιοι έμποροι,
- είτε είναι άνθρωποι **αγαπητοί στο λαό** αλλά που παίρνουν παράνομα την εξουσία (**τύραννοι**). Αυτοί ενώ στην αρχή κυβερνούν με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα **συμφέροντα** των πολιτών, στη συνέχεια γίνονται άγριοι και σκληροί.

Στην πόλη-κράτος της **Αθήνας** οι πολίτες αφού δοκίμασαν τους βασιλιάδες και τους τυράννους, άρχισαν να κάνουν κάποιες αλλαγές που οδήγησαν προς τη **δημοκρατία**. Άρχισε δηλαδή σιγά – σιγά όλοι η πόλη να κυβερνιέται από τους ίδιους τους πολίτες. Αυτό έγινε όταν φτιάχτηκαν νόμοι που έλεγαν ότι:

- όλοι οι Αθηναίοι πολίτες, πλούσιοι και φτωχοί, είναι **ίσοι απέναντι στο νόμο**.
- κανένας Αθηναίος δεν μπορεί να έχει σαν **δούλο** έναν άλλο Αθηναίο για **χρέη**.

Στην αρχή οι φτωχότεροι πολίτες της Αθήνας δεν παίρνουν πολιτικά αξιώματα. Όλοι όμως (πλούσιοι και φτωχοί) παίρνουν μέρος στην συγκέντρωση όλων των πολιτών και ψηφίζουν για τα ζητήματα της πόλης.

Περισσότερα

Από το 700 π.Χ. περίπου και μετά ο **στρατός** των πόλεων-κρατών, αποτελείται από τους ίδιους τους πολίτες.

Όσοι πολίτες μπορούν να αγοράσουν όπλα γίνονται **οπλίτες**. Κρατούν μια στρογγυλή **ασπίδα**, ένα μικρό **σπαθί** και ένα **δόρυ**.

Πηγαίνουν όλοι μαζί στη μάχη και η στρατιωτική μονάδα τους είναι η **φάλαγγα**.

Επειδή **όλοι μαζί** υπερασπίζονται την πόλη τους, πιστεύουν ότι όλοι **είναι ίσοι μεταξύ τους**.

Εικόνα 2: απεικόνιση φάλαγγας οπλιτών σε αγγείο (Μουσείο της Βίλας Ιουλίας στην Ρώμη)

Δραστηριότητες

1. Βλέπουμε την εικόνα.

Εικόνα 3: αγγείο με παράσταση οπλίτη. Βρίσκεται σε Μουσείο των Βρυξελλών (Koninklijke musea voor kunst en geschiedenis)

Τι όπλα έχει ο πολεμιστής; Τι φοράει πάνω από το ρούχο του; Πώς είναι η **περικεφαλαία** του; Τι όπλο κρατάει στο δεξί χέρι;

Για να πάρουμε βοήθεια ξαναδιαβάζουμε ό,τι μάθαμε για τα όπλα των στρατιωτών.

2. Βλέπουμε το βίντεο στην διεύθυνση <https://youtu.be/Sp35yBnTd0c>. Γράφουμε δύο ή τρεις προτάσεις για το πώς γίνεται η μάχη στην αρχαϊκή εποχή.

Μπορούμε να ξεκινήσουμε λέγοντας: «Οι στρατιώτες βαδίζουν όλοι μαζί, κρατούν δόρυ και ...»

3. Διαβάζουμε τον παρακάτω πίνακα που μιλάει για τα είδη των πολιτευμάτων στην αρχαϊκή εποχή

Πολιτεύματα			
Μοναρχία	Ολιγαρχία		Δημοκρατία
	Αριστοκρατία	Τυραννία	
Κυβερνά ο βασιλιάς	Κυβερνούν λίγοι πολίτες με αριστοκρατική καταγωγή	Κυβερνούν λίγοι πολίτες με πλούτο ή ικανότητες	Οι ίδιοι οι πολίτες συμμετέχουν στην κυβέρνηση
Μετά τον βασιλιά κυβερνά ο γιος του	Την κυβέρνηση παίρνουν οι απόγονοι ή άλλα μέλη της οικογένειας ή άλλα μέλη της ίδιας κοινωνικής τάξης	Την κυβέρνηση παίρνει ο πιο πλούσιος ή ο πιο ικανός	Την κυβέρνηση μπορεί να πάρει οποιοσδήποτε είναι γραμμένος στον κατάλογο των πολιτών
Οι άνθρωποι υπακούουν στους βασιλιάδες γιατί πιστεύουν ότι την εξουσία τους την έδωσαν οι θεοί	Οι άνθρωποι υπακούουν σε αυτούς που κυβερνούν, γιατί είναι πλούσιοι και με αριστοκρατική καταγωγή	Οι άνθρωποι υπακούουν σε αυτούς που κυβερνούν, γιατί συνήθως αυτοί ελέγχουν το στρατό	Οι άνθρωποι υπακούουν σε αυτούς που κυβερνούν, γιατί τους ψήφισαν οι περισσότεροι πολίτες
Εφαρμόστηκε στις Μυκήνες από το 2.000 π.Χ. αλλά και σε πολλές πόλεις μέχρι την αρχαϊκή εποχή	Εφαρμόστηκε σε πολλές πόλεις και στην Αθήνα μέχρι το 594 π.Χ.	Εφαρμόστηκε σε πολλές πόλεις και στη Σπάρτη από το 500 π.Χ. και μετά	Εφαρμόστηκε στην Αθήνα από το 500 π.Χ. περίπου και μετά

Ποια πολιτεύματα βασίζονται στον πλούτο ή την ιδιοκτησία;

Σε ποιο πολιτεύματα οι πολίτες έχουν την περισσότερη δύναμη;

Ο δεύτερος ελληνικός αποικισμός

Ανάμεσα στα 750 και στα 550 π.Χ., πολλοί Έλληνες αφήνουν την πατρίδα τους για να μείνουν σε μακρινές χώρες, επειδή θέλουν να βρουν **καλή γεωργική γη** και να **κάνουν εμπόριο** σε περισσότερες περιοχές.

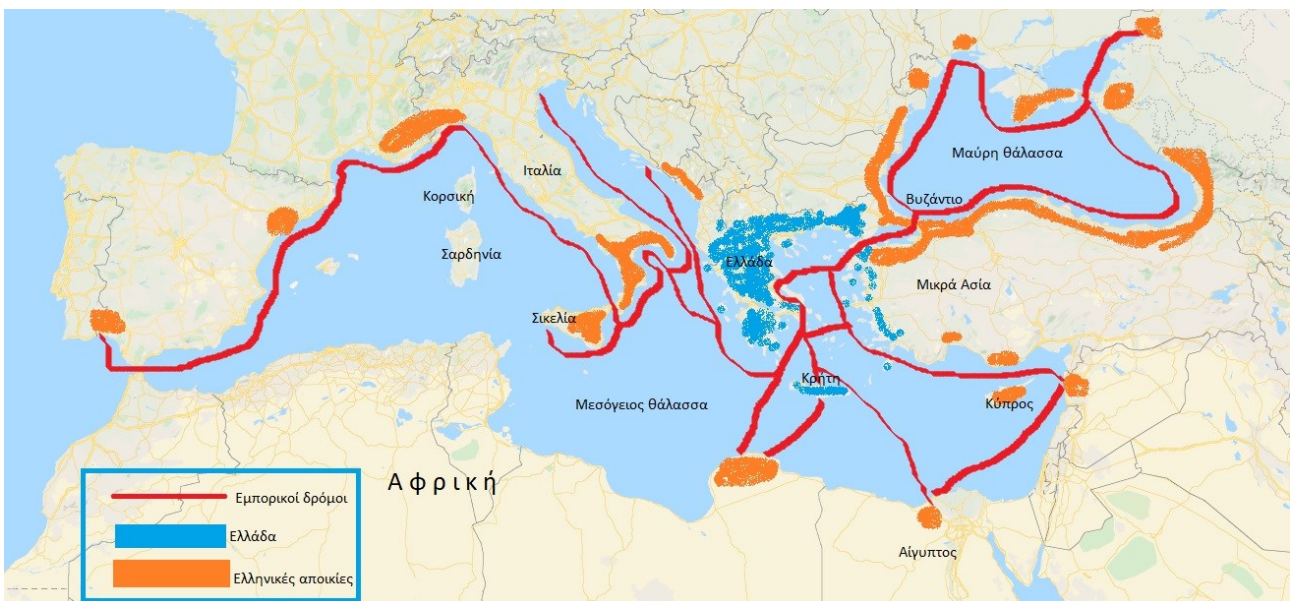
Ξεκινούν από την πατρίδα τους (τη **μητρόπολη**) και φτιάχνουν **αποικία** που είναι μια νέα πόλη, ξεχωριστή από τη μητρόπολη.

Στη Μεσόγειο θάλασσα φτιάχνουν αποικίες στις ακτές της νότιας **Ιταλίας**, της νότιας **Γαλλίας**, της ανατολικής **Ισπανίας** και της βόρειας **Αφρικής**.

Πολλές αποικίες φτιάχνουν και στη **Θράκη**, αλλά και στις ακτές της **Μαύρης Θάλασσας**.

Με τις αποικίες αυτές οι Έλληνες διαδίδουν την **κουλτούρα** και τις **πολιτικές τους ιδέες** σε όλη τη Μεσόγειο.

Με τις αποικίες μεγαλώνει το **εμπόριο** και η **βιοτεχνία** κι αυτό με τη σειρά του φέρνει πλούτο.

Χάρτης 1: οι αποικίες που έφτιαξαν οι Έλληνες από το 750 ως το 550 π.Χ. σε όλη τη Μεσόγειο

Δραστηριότητα

Πηγαίνουμε στην διεύθυνση <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-2822> και βλέπουμε πού έφτιαξαν αποικίες οι Έλληνες. Γράφουμε σε δύο ή τρεις προτάσεις ξεκινώντας:

Οι Έλληνες διάλεγαν τα μέρη για να φτιάξουν μια αποικία. Πήγαιναν εκεί όπου ...

Η Αθήνα και η Σπάρτη

Χάρτης 2: οι πόλεις-κράτη της Αθήνας και της Σπάρτης

Η **Σπάρτη** και η **Αθήνα** σιγά – σιγά έγιναν οι πιο σημαντικές πόλεις-κράτη στην αρχαϊκή εποχή.

- Υπολογίζουμε περίπου πόσο απέχουν η μία από την άλλη
- Σε ποια από τις δύο πόλεις-κράτη μπορούν πιο εύκολα να επιτεθούν οι εχθροί; Γιατί;

Η Σπάρτη

Οι Σπαρτιάτες δεν έχουν αρκετή γη για να καλλιεργήσουν. Δεν φεύγουν όμως από τη γη τους για να κάνουν αποικίες αλλού. Παίρνουν με πόλεμο τη γειτονική περιοχή και κάνουν τους κατοίκους της δούλους. Οι δούλοι των Σπαρτιατών ονομάζονται **είλωτες** και δεν ανήκουν στους πολίτες αλλά στην πόλη-κράτος.

Οι Σπαρτιάτες έφτιαξαν ένα κράτος με πολύ δυνατό **στρατό** επειδή φοβούνται μήπως οι **είλωτες** ξεσηκωθούν εναντίον τους. Όλοι οι πολίτες είναι στρατιώτες και δεν φεύγουν σχεδόν ποτέ από την πόλη τους.

Το πολίτευμά της Σπάρτης είναι ολιγαρχικό. Κυβερνούν δύο μικρές ομάδες: οι **έφοροι** που είναι **πέντε** και η **γερουσία** που είναι **είκοσι οκτώ**.

Δραστηριότητα

Διαβάζουμε το παρακάτω απόσπασμα

Η Σπάρτη λοιπόν είναι ένα στρατόπεδο, όπου σκοπό της ζωής του είχε ο καθένας να είναι πάντα έτοιμος να πολεμήσει και να νικήσει για την πόλη του. Ο νόμος των Σπαρτιατών ήθελε να φτιάξει καλούς στρατιώτες. Οι πολυτέλειες απαγορευόταν αυστηρά. Ο κάθε άνθρωπος δεν είχε καθόλου δική του ατομική ζωή· δεν σκεφτόταν καθόλου τον εαυτό του και τα προβλήματά του. Ο μεγάλος σκοπός της ζωής των Σπαρτιατών ήταν να εφαρμόζουν αυτό που έλεγαν οι νόμοι της πόλης τους.

*J.B. Bury-Russell Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος, Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1978, σ. 149
(αλλαγμένο)*

Γράφουμε σε δύο ή τρεις προτάσεις αν θα θέλαμε να ζούμε σε μια πόλη όπως η Σπάρτη. Γιατί;

Η Αθήνα

Η πόλη-κράτος της **Αθήνας** βρίσκεται στην Αττική. Το έδαφος ήταν λίγο και φτωχό, αλλά η περιοχή έχει θάλασσα σε τρεις πλευρές. Γι' αυτό και λιγότεροι κάτοικοί της έγιναν αγρότες και κτηνοτρόφοι, ενώ οι περισσότεροι έγιναν **έμποροι** και **ναυτικοί**.

Στην αρχή υπήρχαν στην **Αττική** διάφορα μικρά χωριά. Αυτά ενώθηκαν και έγινε η πόλη της **Αθήνας**. Η ένωση αυτή ονομαζόταν από τους Αθηναίους **συνοικισμός** και έλεγαν πως την έκανε ένας μυθικός ήρωας της πόλης, ο **Θησέας**. Την γιόρταζαν μάλιστα με μια μεγάλη γιορτή τα **Παναθήναια**.

Στην Αθήνα σιγά, σιγά έγιναν αλλαγές στο πολίτευμα κι έτσι αυτό έγινε πιο δημοκρατικό. Αυτό ξεκίνησε με τον **νομοθέτη Σόλωνα** που έφτιαξε νόμους. Σύμφωνα με τους νόμους αυτούς:

- κανένας πολίτης δεν μπορεί να είναι δούλος άλλου πολίτη για **χρέη**.
- οι πολίτες που έχουν περιουσία μπορούν να έχουν κρατικά αξιώματα.
- όλοι οι πολίτες (ακόμη κι αυτοί που δεν έχουν περιουσία) συμμετέχουν στη **συγκέντρωση όλων των πολιτών**.

Αργότερα ο **νομοθέτης Κλεισθένης** έφτιαξε νόμους με τους οποίους ολοκληρώθηκε η δημοκρατία.

- στη **συγκέντρωση όλων των πολιτών (Εκκλησία του Δήμου)**, οι πολίτες μετά από συζήτηση παίρνουν όλες τις σοβαρές αποφάσεις.
- οι Αθηναίοι διώχνουν από την πόλη όποιον συμπολίτη φοβούνται μήπως γίνει τύραννος (**οστρακισμός**).

Δραστηριότητα

1. Διαβάζουμε το παρακάτω απόσπασμα

Ο Κλεισθένης ήθελε να δώσει δύναμη στο λαό. Γι' αυτό ψήφισε τον νόμο του οστρακισμού. Ο νόμος αυτός έγινε επειδή οι πολίτες υποψιάζονταν όλους όσους ήταν δυνατοί [ότι θα γίνουν τύραννοι].

Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 22. 1-3 (με αλλαγές)

Εξηγούμε γιατί υπήρχε ο νόμος του οστρακισμού στην Αθήνα.

Θρησκεία, τέχνη και πολιτισμός στην αρχαϊκή εποχή

Θρησκεία

Στην αρχαϊκή εποχή όλοι οι Έλληνες λατρεύουν τους ίδιους θεούς.

Πιστεύουν ότι οι **θεοί** ήταν **δώδεκα** και ότι κατοικούν στην κορυφή του **Ολύμπου**.

Αυτή την εποχή οι ναοί σε μερικές περιοχές γίνονται γνωστοί σε όλη την Ελλάδα αλλά και έξω από αυτήν. Σε αυτούς μαζεύονται πολλοί άνθρωποι για να λατρέψουν το θεό στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός. Αυτοί βρίσκονται για παράδειγμα στους **Δελφούς**, στην **Ολυμπία**, στη **Δήλο** κ.ά.

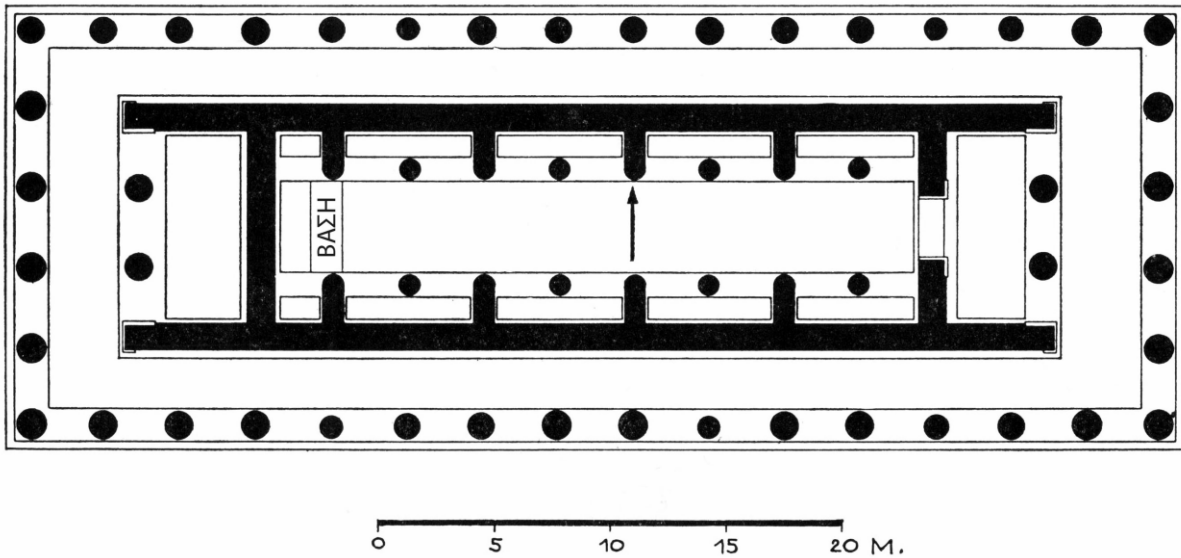

Εικόνα 4: Οι δώδεκα θεοί στον Όλυμπο (έργο του Ιταλού ζωγράφου Ραφαήλ Σάντι)

Τέχνη και πολιτισμός

Στην αρχαϊκή περίοδο χτίζονται ναοί από **πέτρα** και μερικές φορές από **μάρμαρο**. Οι ναοί αυτοί είναι μεγάλοι και ο τρόπος που είναι φτιαγμένοι επηρεάζει πολλά κτήρια σε όλο τον κόσμο μέχρι και σήμερα.

Παρακάτω βλέπετε το σχέδιο ενός ναού της αρχαϊκής εποχής και μια αναπαράστασή του.

Σκίτσο 1: Κάτοψη του ναού της Ήρας στην Ολυμπία. (από www.greek-language.gr «Αρχαιογνωσία και Αρχαιολογία στη Μέση Εκπαίδευση» / Η Αρχαία Ελληνική Τέχνη και η Ακτινοβολία της. Μανόλης Βουτυράς & Αλεξάνδρα Γουλάκη-Βουτυρά)

Εικόνα 5: Αναπαράσταση του ναού της Ήρας στην Ολυμπία

Μαθαίνουμε περισσότερα για τους ναούς στην αρχαϊκή εποχή; πηγαίνουμε στην διεύθυνση <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/istoria/arxaikos-dorikos-naos.htm>

Πηγαίνουμε επίσης στην διεύθυνση: <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8816> και μαθαίνουμε για τα μέρη του ναού.

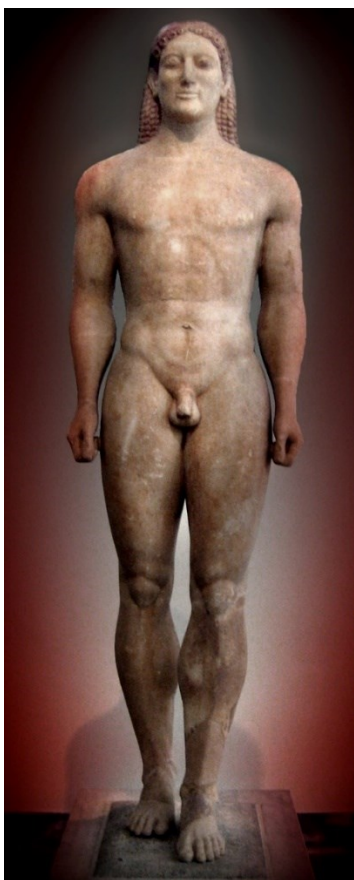
Οι ναοί στα αρχαϊκά χρόνια χτίστηκαν σε δύο **αρχιτεκτονικούς ρυθμούς**, τον **δωρικό** (κυρίως στην Πελοπόννησο) και τον **ιωνικό** (κυρίως στο Αιγαίο και τη Μικρά Ασία).

Για να καταλάβουμε τις διαφορές μεταξύ των δύο ρυθμών πηγαίνουμε στις παρακάτω διευθύνσεις και μελετούμε το περιεχόμενό τους

- Για τον ιωνικό ρυθμό: <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-8818>
- Για τον δωρικό ρυθμό: <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-8817>

Στην αρχαϊκή εποχή επίσης φτιάχνονται **αγάλματα** από **πέτρα** ή από **μάρμαρο**.

Μερικά από αυτά είναι στο πραγματικό μέγεθος του ανθρώπου και μερικά είναι πολύ μεγαλύτερα.

*Εικόνα 6: Κούρος της Αναβύσσου
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*

*Εικόνα 7: Κόρη Φρασίκλεια
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*

Όπως βλέπουμε στις παραπάνω εικόνες τα αγάλματα παριστάνουν **ακίνητες** μορφές. Οι μορφές αυτές είναι νεαροί άνδρες (**κούροι**) και νεαρές κοπέλες (**κόρες**). Μερικές φορές τα αγάλματα παριστάνουν και θεούς ή θεές.

Γλωσσάρι

Ακρόπολη:	το ψηλότερο μέρος της αρχαίας πόλης. Ήταν οχυρωμένο με τείχος
Αγορά:	ο τόπος όπου οι άνθρωποι αγοράζουν και πουλούν τα προϊόντα τους αλλά και μαζεύονται για να συζητήσουν τα θέματα της πόλης
Οπλίτης:	στρατιώτης βαριά οπλισμένος
Φάλαγγα:	σύνολο στρατιωτών σε σχηματισμό που κινούνται
Δημοκρατία:	πολίτευμα που λειτουργεί με βάση το τι θέλουν οι περισσότεροι πολίτες
Ολιγαρχία:	πολίτευμα στο οποίο η εξουσία ανήκει σε λίγους
Είλωτας:	έτσι ονομάζουν τους δούλους τους οι αρχαίοι Σπαρτιάτες
Έφορος:	στην αρχαία Σπάρτη, καθένας από τους πέντε πολιτικούς άρχοντες που είχαν θητεία για ένα χρόνο
Άστυ:	η πόλη
Περικεφαλαία:	το κράνος του πολεμιστή (σε παλαιότερη εποχή)
Συνοικισμός:	(στην αρχαιότητα) όταν τα μικρά χωριά ενώνονται και φτιάχνουν μία πόλη
Τάξη:	ομάδα ανθρώπων που βρίσκονται στην ίδια κοινωνική και οικονομική κατάσταση
Όλυμπος:	το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας -στα αρχαία χρόνια πίστευαν πως εκεί κατοικούν οι θεοί
Αρχιτεκτονικός ρυθμός:	σύνολο χαρακτηριστικών ορισμένων κτηρίων που τα κάνουν να είναι διαφορετικά από άλλα